

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tööhõive põllumajanduses”

(2008/C 120/06)

13. märtsil 2007 otsustas Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee juhatus vastavalt kodukorra rakenduseeskirjade artiklile 29 A koostada arvamuse järgmises küsimuses:

„Tööhõive põllumajanduses”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutava põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsiooni arvamus võeti vastu 31. oktoobril 2007. Raportöör oli Hans-Joachim WILMS.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 440. istungjärgul 12.–13. detsembril 2007 (13. detsembri istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 96, vastu hääletas 1, erapooletuks jäi 3.

1. Kokkuvõte

1.1 Teatisega „Tööhõive maapiirkondades: tööhõive ühtlustamine” ⁽¹⁾ on komisjon loonud aluse arutelule põllumajandussektori tööhõive kohta, mis on oluline tegur töökohtade loomisel ja kindlustamisel maapiirkondades.

1.2 Struktuurimuutused põllumajanduses jätkuvad ning need puudutavad sadasid tuhandeid põllumajandustöötajaid, kes kaotavad oma töökoha või kelle elutingimused muutuvad. Siiski ei pöörata teatises peaaegu üldse tähelepanu põllumajanduse tööhõive ühele olulisele osale, nimelt töötajatele ning eelkõige hooajatöölisele ja võõrtöötajatele.

1.3 Euroopa töötajate liikuvuse aastaga (2006) seonduvate komisjoni jõupingutuste taustal on see kahetsusväärne. Umbes 4 miljonit hooajatöölise ja osalise tööajaga töötajat (sh umbes 2 miljonit võõrtöötajat) aastas tähendab suurt liikuvust ja paindlikkust põllumajandussektoris.

1.4 Hooajatöö, eriti puu- ja köögiviljakasvatuses, on põllumajanduse struktuurielement, ilma milleta ei saaks tõhus ja jätkusuutlik põllumajandus toimida. Kuna hooajalist tööjõuvajadust ei saa sageli katta kohaliku tööjõuga, annavad ka võõrtöötajad panuse Euroopa põllumajanduse arengusse.

1.5 Tervislike toiduainete tootmine on meie elu alustala. See tähendab ka õiglast tasustamist.

1.6 Hoolimata kõrgest töötusemäärast paljudes Euroopa piirkondades valitseb nõudlus Valgevenest, Ukrainast ja teistest riikidest pärit täiendavate hooajatöölise järele. ELi tööturgu tuleb sotsiaalselt jätkusuutlikult arendada, st kõigil peab olema võimalus tööga elatist teenida. Kõnealust võimalust ohustab täiendav odav tööjõud kolmandatest riikidest.

⁽¹⁾ KOM(2006) 857 lõplik, „Komisjoni teatis nõukogule ja Euroopa Parlamendile „Tööhõive maapiirkondades: tööhõive ühtlustamine””.

1.7 Euroopa Liidu seatud kasvueesmärged on võimalik saavutada vaid ausa konkurentsi teel. Põllumajandussektoris töötajaid tuleb nende päritolust sõltumata erinevates küsimustes võrdselt kohelda.

1.8 Põllumajandussektori tööturul on liikuvus väga suur. See on kooskõlas komisjoni eesmärkidega. Siiski ei tohi liikuvate töötajate olukord seeläbi halveneda. Seetõttu peab poliitilisele ja majanduslikule integratsioonile järgnema ka sotsiaalne integratsioon. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee leiab, lühiajalises perspektiivis tuleb tegutseda järgmistes valdkondades:

- tarvis on määratleda töö- ja majutustingimuste miinimumstandardid kõigi võõrtöötajate jaoks Euroopas;
- töö kaudu peab võõrtöötajatele olema tagatud ulatuslik sotsiaalne kaitse (sh pensioniõiguste omandamine);
- ka hooajatöölised tuleb kaasata kvalifikatsiooniskeemidesse;
- võõrtöötajad peavad saama teavet töötingimuste ja oma õiguste kohta.

1.9 Euroopa põllumajanduses puudub läbipaistvus tööhõive ulatuse ja sotsiaalsete standardite kohta. Seeläbi tekivad konkurentsimoonutused. Üks vahend taas ausa konkurentsi jõudmiseks on ettevõtete sertifitseerimine sotsiaalsete kriteeriumide alusel.

2. Sissejuhatus

Töö Euroopa põllumajanduses muutub jätkuvalt. Töövõtjate hulgas moodustab osaline ja hooajaline töö suure osa. Võõrtöötajale, kes liiguvad oma elukohast töökohta, kehtivad eritingimused. Kõnealuses üldises olukorras lähiajal põhimõttelisi muudatusi tulemas ei ole.

2.1 Arengud põllumajanduse hooajatöös

2.1.1 Olukord põllumajandusliku töö valdkonnas on olnud mitmete Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuste teema. Arutelu võõr- ja hooajatöö üle muutub olulisemaks nii Euroopa kui ka mitmete liikmesriikide tasandil. Paljudes valdkondades ja tegevustes on siinkohal tegevad kolm peamist sidusrühma — tööandjate esindajad, ametiühingud ning poliitika- või haldusvaldkonna esindajad, näiteks:

- paljud põllumajanduslikud ametiühingud pakuvad mitmekeelset teavet õigusliku olukorra kohta sihtriigis;
- mõnedes riikides sõlmivad sotsiaalpartnerid võõrtöötajate ja hooajatööliste vajadustele kohandatud kollektiivlepinguid;
- sageli pakutakse võõrtöötajatele õiguslikku nõustamist, eriti töölepingu lõpetamise korral;
- mõned valitsused korraldavad ümarlaudu sotsiaalpartneritega, et parandada hooajatööliste ja võõrtöötajate olukorda;
- pärast sotsiaalpartnerite sekkumist tegeleb ka Euroopa Komisjon kõnealuse temaatikaga ning toetab üha enam sotsiaalpartnerite kavatsust võõrtöö valdkonnas nii Euroopa tasandil kui ka oma fondide kaudu (nt võõrtöötajate elamis- ja vahendamistingimuste parandamisel).

2.1.2 Korduvalt on nõutud võõr- ja hooajatöö järelevalvetsüsteemi loomist. Seda nõudmist ei ole siiski täidetud. Just põllumajanduse tööhõivet puudutavate selgete andmete kogumine ja esitamine ning nende hindamine on tööjõu olukorra parandamise oluline alus.

2.2 Mõisted

2.2.1 Arutelu põllumajanduse hooajatöö kohta on ebalev seetõttu, et puudub läbipaistvus ja piisav ülevaade tegelikust olukorrast. Ikka ei ole veel selgeid ja üksikasjalikke andmeid hooajatöö ulatuse kohta põllumajanduses.

2.2.2 Euroopa Liidu põllumajandussektoris töötab umbes 2 miljonit täistööajaga töötajat. Umbes 4 miljonit inimest töötab ebakindlatel töökohtadel. Osa neist töötab osalise tööajaga, teine osa teeb hooajatööd, mis ajaliselt ulatub mõnest päevast kuni 8 kuuni aastas. Suur osa hooajatöölistest on võõrtöötajad, nad ei tööta oma elukohas ning peavad sõitma oma töökohta, mis sageli asub välismaal.

2.2.3 Et analüüsida töötajaid hõlmavaid arve, on kindlasti tarvis selgitada kriteeriume, nt ettevõtete suurus, kuulumine eri

sektoritesse ja valdkondadesse, eriti aianduse ja teenustele suunatud põllumajanduse eristamine.

3. Arvamuse pakilisus

3.1 Arvamuse pakilisus kajastub järgmistes punktides.

- a) Maapiirkondade tööhõive olukorda puudutavas teatises käsitleb komisjon üksikasjalikult ka töö kvantitatiivset arengut. Komisjon rõhutab, et hoolimata põllumajandustöö tagasihoidlikust osakaalust maapiirkondades on kõnealusel sektoril suur tähtsus. Komisjoni prognoosi kohaselt väheneb 2014. aastaks tööhõive (täistööaja baasil) põllumajanduses, mis praegu hõlmab 10 miljonit töötajat, 4–6 miljoni võrra (2 miljonit 15-liikmelises ELis, 1–2 miljonit 25-liikmelises ELis ning 1–2 miljonit Rumeenias ja Bulgaarias).
- b) 15-liikmelises ELis on oodata täistööajaga töötajate arvu stabiliseerumist või isegi mõningast suurenemist (nagu Saksamaa vanades liidumaades). Kandidaatriikides on oodata täistööajaga töötajate arvu jätkuvat vähenemist. Selge on see, et kui kõnealune suundumus jätkub, suureneb ettevõtete nõudlus hooajatööliste järele piirkondades, kus kasvatatakse puu- ja köögivilju.
- c) Prognoosidest nähtub, et paljudes riikides tuleb puudus kvalifitseeritud töötajatest, kes oleksid näiteks võimelised täitma ettevõtetes juhtivaid kohti või tulema toime keerulise tehnoloogiaga.
- d) Ettevõtted kurdavad juba praegu, et hooajatöölisi ei ole võimalik leida. Kuulda on esimesi hääli, milles kutsutakse üles võimaldama töötajate vaba liikumist mitte ainult ELi siseselt, vaid ka väljastpoolt ühendust tulevale tööjõule hooajatöö eesmärgil. Poola on juba alustanud oma tööturu avamist ning lubab oma tööturule Valgevenest ja Ukrainast pärit töötajad.
- e) Teisest küljest on just paljudes maapiirkondades kõrge tööpuudus. Komisjoni üks strateegia seisneb töötajate liikuvuse suurendamises. Kuid selleks peavad pakutavad töökohad olema atraktiivsed.
- f) Kahtlemata tekitab võõrtöö konflikte ja probleeme.
- g) Samuti on selge, et põllumajanduses valitseb nõudlus tööjõu järele teatavatel aastaegadel vastavalt vegetatsiooniperioodidele. Vastavalt Lissaboni strateegiale on eesmärk luua töökohti ning just kvaliteetsemaid töökohti.

- h) Göteborgi strateegia raames on liikmesriigid teinud otsuse jätkusuutliku arengu eesmärkide kohta. Seejuures on sotsiaalne mõõde sama kaalukas kui majanduslikud ja keskkonnaalased eesmärgid. Sellest järeldub, et ka võõrtöötajate puhul tuleb kinni pidada sotsiaalsetest standarditest. Ettevõtted peavad võtma sotsiaalse vastutuse. Võõrtöölistel on õigus võrdsele kohtlemisele ning korralikele majutus- ja elutingimustele. Lisaks sellele tuleb nad täielikult kaasata sotsiaalkindlustussüsteemidesse.
- i) Euroopa Komisjoni diskrimineerimisevastase algatuse valguses on kavas ka diskrimineerimisevastane arutelu võõrtöötajate töö- ja elutingimuste üle.
- j) Töötajate täielikult vaba liikumine ELis tähendab ka muutust liikmesriikide valitsuste tegevusulatuses. Seeläbi suureneb konkurents nii töötajate kui ka tööandjate hulgas.
- k) Arvestades komisjoni prognoosi 4–6 miljoni töötaja lahkumise kohta kõnealusest sektorist, tuleb ühist põllumajanduspoliitikat käsitlevasse arutellu kaasata ka töö kvaliteeti puudutavad aspektid. Pidevalt töötavate isikute olukord hakkab muutuma, samuti prognoositakse kvalifitseeritud tööjõu puudust, kuid pikemas perspektiivis töötajate arv stabiliseerub.
- Hoolimata ametiühingute aktiivsetest jõupingutustest ja algatustest ei õnnestu võõrtöötajatele pakkuda teavet nende õiguste kohta. Paljudest sihtriikide seadustest ja eeskirjadest ei peeta kinni. Välismaalaste selline ärakasutamine on tugevas vastuolus Euroopa Liidu diskrimineerimisevastaste püüdlustega.
 - Hooajatöölised on lünkade tõttu makseperioodides sotsiaalkindlustuse osas ikka veel majanduslikult ebasoodsas olukorras.
 - Üldjuhul ei tehta hooajatööliste puhul kulutusi, mis tulenevad põllumajandustöötajate kollektiivlepingutest.
 - Võõrtöötajate eluasemed jätavad peaaegu kõigis riikides soovida.
 - Üks edasine võimalus on kasutada põllumajanduses ajutiste töötajate vahendamise agentuure. Kuigi kõnealustest agentuuridest on olemas mitmeid halbu näiteid, võib ajutine töö sageli tulla kasuks nii tööandjale kui ka töötajatele.
 - Valdkondades, kus lühiajaliselt töötavate töötajate osakaal on suur, võib kergesti tekkida ebaseaduslik tööhõive. Sageli kasutatakse ka ebaseaduslikku hooajatööd, et pärast tööloa lõppemist jätkata ilma kehtivate dokumentideta tööd teistes valdkondades.

4. Praegused probleemid

4.1 Võõrtöö põhjused peituvad eelkõige Euroopa piirkondade erinevas elatusasemes. Tööjõu väljaränne toob päritoluriikides pikemas perspektiivis kaasa eelkõige kvalifitseeritud tööjõu puuduse. Kõnealustes piirkondades proovitakse tööjõupuudust leevendada mitte sissetuleku suurendamise ega haridustaseme parandamisega, vaid tööjõu värbamisega veelgi vaesematest piirkondadest, tulevikus peamiselt väljastpoolt Euroopa Liitu.

4.2 Seejuures peitub tööjõupuuduse üks põhjusi kõnealuste sektorite mõnikord rasketes ja harjumatuses töötingimustes. Võõrtöötajad käituvad vastavalt turule. Vabal tööturul liiguvad nad sinna, kus on kõige paremad tingimused.

4.3 Võõrtööga kaasnevad erinevad probleemid.

- Rohkem tähelepanu tuleb pöörata naissoost võõrtöötajatele põllumajanduses. Paljudes riikides võetakse tööle eelkõige naisi ning sellega kaasnevad kultuurilised ja sotsiaalsed probleemid nii siht- kui päritoluriikides.
- 2004. ja 2007. aasta laienemise järel töötajate vabale liikumisele kehtestatud üleminekusätete kohaldamise tõttu esineb tööõiguse rikkumisi töötajate lähetamise puhul teenuste osutamisel teises riigis. Nii jääb tasu vahel alla riiklike miinimumpalkadele ning sageli on see väiksem kollektiivkõikulepete käigus otsustatud tariifidest või piirkonnas kehtivatest palgamaaradest.

5. Järeldused ja tegevusraamistik

5.1 Üldine poliitiline raamistik

5.1.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tervitab komisjoni jõupingutusi tööhõive suurendamiseks maapiirkondades. See hõlmab ka edasisi jõupingutusi läbipaistvuse edendamiseks põllumajandussektori tööhõives. Selle alla kuulub statistiliste andmete kogumine tööhõive kohta ning samuti töötajate laialdane teavitamine asjaomases riigis valitsevatest töö- ja elutingimustest.

5.1.2 Senine põllumajanduspoliitika on suunatud esmajoones toodete kvaliteetivsetele ja kvantitatiivsetele aspektidele. Töötajate töötingimused on jäänud tagaplaanile.

5.1.3 Lissaboni ja Göteborgi strateegiate eesmärgid tuleb veelgi konkreetsemaks muuta. Jätkusuutliku põllumajanduse edasisel arendamisel tuleb keskkonna ja majandusliku mõõtmel kõrval arvesse võtta ka sotsiaalset mõõdet.

5.1.4 Kõikide sidusrühmade esmane eesmärk peab olema Euroopa tööturu ebavõrdsuste kõrvaldamine. Seda ei ole võimalik saavutada üha rohkema odava tööjõu toomisega Euroopasse üha kaugematest piirkondadest. Euroopa mudeli juurde kuulub eelkõige ka ühise sotsiaalse elu edendamine Euroopas ning selles ei ole kohta võõrtöötajate halbade elutingimustega getodele ilma kultuurilise ja sotsiaalse kaasamiseta kohalikku ellu.

5.1.5 Sooline võrdõiguslikkus peab edasistes uurimustes ja nendest tulenevates probleemide lahendamist käsitlevates lähemesisviisides etendama tugevamat rolli.

5.1.6 Tingimused ei ole veel sobivad! Kõik sidusrühmad peavad andma oma panuse.

5.1.7 Võõrtöötajad tuleb võrdsustada kohalike töötajatega. Komisjon peab oma võimaluste raames andma panuse kõnealusesse protsessi. Esimene samm selles suunas on miinimumstandardite sõnastamine. Miinimumstandardid on hea alus ulatuslikule arutelule töö kvaliteedi üle.

5.2 Sotsiaalpartnerite ülesanded ja algatused

5.2.1 Komitee tervitab sotsiaalpartnerite jõupingutusi edendada sotsiaaldialoogis kutseõppe arendamist põllumajanduses, eelkõige aga kutse kvalifikatsioonide vastastikust tunnustamist liikmesriikide vastavates ametites. Loodava Euroopa „agropassi“ eesmärgiks on lihtsustada põllumajandustöötajate liikuvust Euroopas. Agropass ei tohi seada halvemasse olukorda töötajaid, kellel sellist passi ei ole, vaid see peaks üksnes motiveerima kõnealust kvalifikatsioonitunnistust omandama.

5.2.2 Kvalifikatsioonide läbipaistvus võib parandada ka töötajate liikuvust ning võimalusi teistes riikides töötada ning neisse elama asuda. Komitee tervitab komisjoni algatusi sotsiaalpartnerite toetamisel, et kehtestada agropass.

5.2.3 Koostöös Euroopa Komisjoni ja asjaomaste liikmesriikide valitsustega peaksid sotsiaalpartnerid arendama ja rakendama kontseptsioone ebaseadusliku tööhõivega võitlemiseks.

5.3 Ühised sotsiaalkindlustuse alased algatused

5.3.1 Eriti huvipakkuv on hooajatöötajate sotsiaalkindlustus. Mitmeid aastaid hooajaliselt töötavate töötajate sotsiaalne turvalisus ei tohi teiste töötajatega võrreldes halvem olla. Eelkõige tähendab see, et

- nad tuleb kaasata sihtriigi pensionisüsteemi ja nad saavad täies ulatuses kasutada oma pensioniõigusi,
- töö- ja tervisekaitse sätetest peetakse kinni ning võõrtöötajaid teavitatakse riskidest ja ohtudest nende emakeeles,
- võõrtöötajatel on ulatuslik tervisekindlustus.

5.3.2 Töötajaid tuleb nende emakeeles teavitada seadustest, kokkulepetest ja tavadest, mis puudutavad näiteks töötasu ja palka, organisatsioone, sotsiaalkindlustust, makse ja töökaitsetingimusi. Samas peab EL austama tööturu osapoolte rolli ning mitte kehtestama õigusakte valdkondades, mis kuuluvad riiklike kollektiivlepingute pädevusse.

5.4 Võõrtöötajate majutus- ja elutingimuste parandamine

5.4.1 Võõrtöötajatel on õigus inimväärsele majutusele sihtriigis. Euroopa tasandil tuleb luua raamistik, millega kehtestatakse võõrtöötajate majutuse põhistandardid.

5.5 Õiglase hooajatöö kvaliteeditõend

5.5.1 Juba aastaid on komitee arvukates arvamustes toetanud jätkusuutlikku majandamist. Jätkusuutlik majandamine hõlmab lisaks keskkonnamõõtmele ka ettevõtlusalaseid ja sotsiaalseid aspekte. Nn õiglase hooajatöö mitteriiklik vabatahtlik sertifitseerimissüsteem võiks muuta konkurentsi ausamaks. Vabatahtliku sertifitseerimise kriteeriumid võiksid olla järgmised:

- sobiv töötasu,
- töökaitse
- töötajate osalemine ettevõttesiseses protsessides,
- töölepingust tulenevad korraldused,
- majutus,
- tööaeg.

Sertifitseerimise eesmärk on:

- edendada õiglast konkurentsi,
- teavitada hooajatööst huvitatuid ettevõtetest, ja
- tõsta heade ettevõtlustavade mainet.

5.6 Heade tavade levitamine

5.6.1 Euroopa põllumajandussektoris on arvukalt huvitavaid algatusi ja projekte liikuvuse suurendamiseks põllumajanduses ning hooajatööliste olukorra parandamiseks. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee kutsus komisjoni üles võtma meetmeid heade tavade hindamiseks ja levitamiseks.

Brüssel, 13. detsember 2007.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Dimitris DIMITRIADIS